

I S T O R I E

John Dickie (n. 1963), istoric, cercetător și scriitor britanic, a urmat studii universitare la Oxford, obținând apoi un master și un doctorat în filozofie la Universitatea Sussex. Din 1993 este profesor de studii italiene la University College London. A publicat mai multe cărți despre istoria Mafiei (dintre care *Cosa Nostra. A History of the Italian Mafia* s-a vândut în peste un milion de exemplare), a scris scenariile și a fost prezentatorul unor serii de documentare (BBC, CNN și altele). Cărțile sale au fost traduse în peste douăzeci de limbi. În 2005, John Dickie a primit titlul de Commendatore dell'Ordine della Stella della Solidarietà Italiana, acordat de către președintele Republicii Italiene.

JOHN DICKIE

FRANCMASONII

ARHITECȚII LUMII MODERNE

Traducere din engleză
de George Arion Jr.

HUMANITAS

Redactor: Adina Săucan
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Dragoș Dumitrescu, Dan Dulgheru

Tipărit la Master Print Super Offset

John Dickie
The Craft. How the Freemasons Made the Modern World
Copyright © John Dickie 2020
All rights reserved

© HUMANITAS, 2025, pentru prezenta versiune în limba română

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Dickie, John
Francmasonii: arhitecții lumii moderne / John Dickie;
trad. din engleză de George Arion Jr. – București:
Humanitas, 2025
Conține bibliografie
Index
ISBN 978-973-50-9045-6
I. Arion, George, jr. (trad.)
o61.25

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021.408.83.50, fax 021.408.83.51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0723.684.194

Pentru Iris, Charlotte și Elliot

CUPRINS

1. Lisabona. Secretele lui John Coustos.	9
2. Nicăieri. Ciudata moarte a lui Hiram Abiff	23
3. Edinburgh. Arta memoriei	34
4. Londra. La berăria „Goose and Gridiron“	52
5. Paris. Războiul împotriva lui Hristos și a cultului său. Războiul împotriva regilor și a tuturor tronurilor lor.	88
6. Napoli. O boală delirantă	127
7. Washington. O lojă a virtuților.	156
8. Charleston. Africanii au fost creatorii acestui ordin misterios și frumos	189
9. Roma–Paris. Diavolul în secolul al XIX-lea	226
10. Allahabad. Lojile-mamă ale imperiului.	250
11. Hamburg. <i>De profundis</i>	289
12. Roma. La frigare cu puiul pricăjit	294
13. München. Strategia berăriilor	307
14. Salamanca. Hiene și concubine	326
15. New York. Se încheie Epoca de Aur americană.	347
16. Arezzo. Bărbatul care voia să fie păpușar	372
17. Moșteniri	405
Mulțumiri	437
Bibliografie cu scurte note și referințe.	439
Permisuni pentru folosirea textelor	493
Surse și credite fotografice	495
Indice selectiv de nume proprii	499

1

LISABONA.

SECRETELE LUI JOHN COUSTOS

În ziua de 14 martie 1743, pe când ieșea dintr-o cafenea din Lisabona, un bijutier londonez în vârstă de patruzeci de ani, pe numele lui John Coustos, a fost înșfăcat, încătușat și aruncat într-o trăsură. Nu a trecut mult, și s-a pomenit între zidurile uneia dintre cele mai temute clădiri din Europa. Înălțându-se amenințător la capătul dinspre nord al Pieței Rossio, Palatul Estaus găzduia sediul portughez al Sfântului Oficiu al Inchiziției.

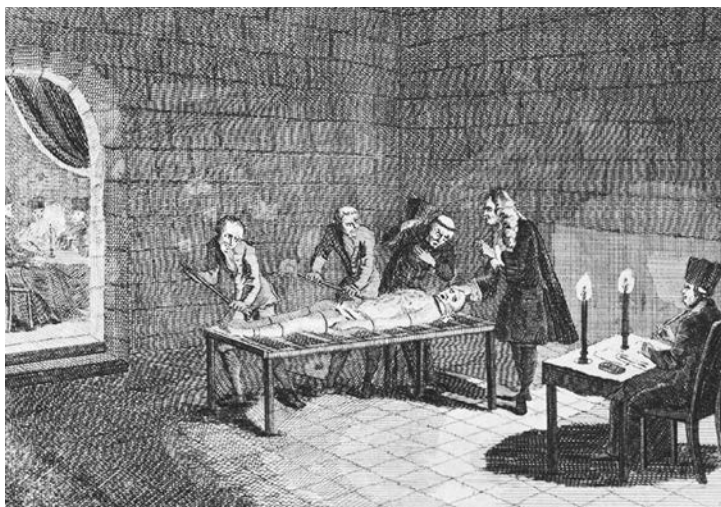
Asemenea sutelor de vrăjitoare, eretici și evrei aduși acolo înaintea lui, Coustos a fost ras în cap și despuiat de toate straietele, mai puțin izmenele de pânză. În temniță a fost supus unui regim meticulos. Izolarea și liniștea erau impuse cu strictețe – un alt prizonier care suferea de tuse cronică a fost bătut cu bastoanele până când a leșinat. Nu se îngăduia comunicarea sub nici o formă cu prietenii sau rudele, nici nu aveai voie să deții obiecte personale sau cărți – nici măcar Biblia. Nimic care să interfereze cu glasul conștiinței divine sau să-i distragă prizonierului gândurile mult prea vii de la grozăviile ce-l așteptau în autodafeul Inchiziției. Această formă teatrală de justiție religioasă consta într-o procesiune culminând cu rugăciuni, incantații și executarea publică a condamnatului prin una dintre următoarele două metode: milostiva spânzurătoare, pentru cei care îmbrățișau credința catolică în ultima clipă, iar pentru cei îndărătnici – cumplitul supliciu al flăcărilor.

Coustos ne povestește că, la început, inchișitorii i-au pus întrebări pe un ton duhovnicesc. Chiar și așa, a avut sentimentul limpede că răspunsurile sale erau zadarnice. În cele din urmă a fost luat din celulă și dus înaintea președintelui Sfântului Oficiu, care a citit acuzațiile ca și cum ar fi vorbit cu pereții:

A încălcat ordinele papei, făcând parte din secta francmasonilor. Această sectă este o spurcată amestecătură de sacrilegii, sodomie și multe alte păcate abominabile – secretul strict cu privire la cele ce se desfășoară acolo, precum și excluderea femeilor sunt două dovezi cât se poate de clare ale acestor nelegiuiri. Prin aceasta a adus atingere de neiertat întregului regat. Numitul Coustos a refuzat să le dezvăluie inchișitorilor adevărata natură și adevăratul scop al întâlnirilor dintre francmasoni, insistând, din contră, că francmasoneria ar fi bună. Procurorul Inchișitiiei cere ca numitul prizonier să fie judecat cu maximă rigoare, iar în acest sens solicită ca tribunalul să-și exercite autoritatea deplină, recurând chiar la torturi.

Coustos a fost dus într-un turn, într-o încăpere pătrată, fără ferestre, a cărei ușă era capitonată ca să atenueze țișetele din interior. Singura lumină venea de la două lumânări aflate pe masa de scris a secretarului tribunalului, care aștepta să consemneze mărturisirea. Un medic și un chirurg îl priveau din umbră.

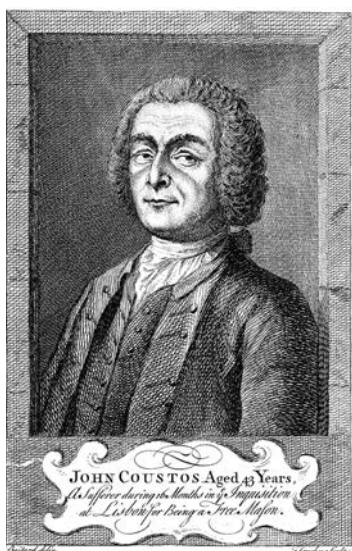
Patru bărbați solizi l-au apucat și l-au ținut pe un cadru de lemn, prinzându-i un cerc de fier în jurul gâtului. La picioare i-au pus inele, de care erau prinse funii, și i-au întins membrele cât au putut de mult. Călăii au trecut apoi prin cadru opt funii, câte două pentru fiecare braț și fiecare picior. Coustos a simțit cum funiile se strâng tot mai tare, până când au început să-i taie în carne. Sângele a împroșcat podeaua. I s-a spus că, dacă moare în timpul supliciului, de vină e numai încăpățânarea lui. Printre țișete, inchișitorul îi puneă aceleași întrebări, la nesfârșit. *Ce-i francmasoneria? Care-i sunt principiile fundamentale? Ce se petrece în timpul ținutelor (întâlnirilor) lojii?* Într-un sfârșit, și-a pierdut cunoștința și a fost dus înapoi în temniță.

Șase săptămâni mai târziu, inchișitorii au încercat din nou, printr-o metodă diferită: temutul *strappado*. Ținut în picioare de astă dată, lui Coustos i-au fost întinse brațele la spate, cu palmele spre exterior, până când mâinile i s-au atins. Apoi brațele i-au fost trase încet în sus, până când umerii i-au sărit din articulație și i-a țâșnit sânge pe gură. În timp ce implora cerurile să-i ofere îndurare, inchișitorii insistau cu întrebările lor. *Este francmasoneria o religie? De ce nu primiți femei? Oare din cauză că sunteți sodomiți?*

După ce medicii i-au pus oasele la loc și au trecut două luni de convalescență, torturile au fost reluate. De astă dată, pe piept i-a fost încolăcit un lanț, prins apoi de încheieturi. Niște scripeți au strâns lanțul tot mai tare, apăsându-i măruntaiele și dislocându-i și încheieturile, și umerii. *De ce sunt atâtea secrete în francmasonerie? Ce aveți de ascuns?*

Coustos ne spune că a stat în total 16 luni în temnițele Palatului Estaus și a îndurat nouă runde de tortură înainte să defileze pe străzi în cadrul autodafeului din 21 iunie 1744. Însă a avut noroc. În vreme ce opt dintre prizonierii întemnițați alături de el au fost arși de vii la apogeul procesiunii,

Coustos a fost condamnat la patru ani de gaură ca sclav. Relativă libertate conferită de această sentință i-a dat prilejul să-și contacteze prietenii, care au mobilizat guvernul britanic să-l elibereze.

În 15 decembrie 1744, când a ajuns la Londra, s-a apucat să-și scrie povestea, dar nici n-a început bine, că a izbucnit răscoala iacobită din 1745. „Bonnie Prince Charlie” Stuart și-a înălțat stindardul în regiunea Highlands din Scoția, hotărât să-și consolideze pretenția catolică la tronul care fusese cândva al bunicului său. Armata iacobită

a ajuns până la Derby, în inima Angliei, stârnind panică în capitală. Deși a fost zdrobită în cele din urmă, răscoala a înviat apetitul publicului pentru cărți care vorbeau despre dovezile de barbarie ale Bisericii Romano-Catolice. Cartea *Suferințele lui John Coustos pentru francmasonerie*, cu gravuri prezentând toate supliciile la care fusese supus autorul ei, a fost publicată la momentul potrivit. Coustos a devenit vedetă. Cartea a fost tradusă în multe limbi și tipărită până târziu, în secolul al XIX-lea. Publicul avea ocazia astfel să vadă un martir în numele francmasoneriei și al „secretelor ei stricte”.

Numai că lucrurile nu s-au desfășurat chiar așa cum spune Coustos.

Mai bine de două secole mai târziu, din arhivele din Lisabona au ieșit la iveală transcrieri ale interogatoriului Inchiziției care arătau că, de fapt, Coustos dezvăluise misterele francmasoneriei pe care jurase să le protejeze. În mod judicios, pus în fața perspectivei camerei de tortură și a autodafeului, a spus tot – de fapt, abia de-a așteptat să deschidă inchiziției gura, că le-a și răspuns la toate întrebările.

Nu că mărturisirea l-ar fi scăpat de tortură. Inchizitorii portughezi aveau rareori nevoie de pretexte ca să scoată la înaintare instrumentele durerii. L-au întins pe Coustos pe cadru de două ori, de fiecare dată puțin peste 15 minute. Pentru orice eventualitate. Însă nu a fost niciodată supus la *strappado* sau la supliciul fără nume al lanțului înfășurat în jurul trunchiului.

Un alt aspect pe care Coustos a neglijat să-l dezvăluie cititorilor săi este acela că, dacă ar fi căutat îndeajuns de bine, inchizitorii din Lisabona ar fi găsit surse publicate din care să afle lucrurile pe care voiau să le știe, surse precum *Masonry Dissected* a lui Sam Pritchard, din 1730. Dezvăluirile despre francmasonerie sunt aproape la fel de vechi precum francmasoneria însăși. Secretele masonice nu au fost niciodată chiar atât de secrete.

Evident, Coustos pur și simplu a găsit prea puternică ispita de a trece drept erou, așa că, odată întors în libertate, și-a înflorit povestea astfel încât să perpetueze un mit amăgitor: ideea că francmasonii ar fi purtătorii unui adevăr monumental și periculos, la care doar cei aleși pot avea acces și pe care sunt legați prin jurământ să-l protejeze cu orice preț.

„Secretele stricte“ ale francmasoneriei sunt ambigue și puternice, alimentează fascinația și suspiciunile care i-au înconjurat dintotdeauna pe francmasoni, inspiră loialitate și atrag necazuri. Secretele sunt un joc, iar atât Coustos, cât și inchiizitorii erau prinși în el. Și totuși, după cum cred că își dădea seama și John Coustos, pentru francmasonerie secretele sunt mai puțin importante decât *poveștile* despre secrete. Secretele sunt esențiale pentru istoria masonică în sensul că, dacă le putem pătrunde, putem păși într-un univers întreg de povești despre cum a luat ființă lumea în care trăim.

Coustos a mărturisit, de fapt, ritualurile stranii aflate în centrul vieții masonice și filozofia lor. Pentru a-i înțelege pe francmasoni, trebuie să analizăm ritualurile și filozofia – ambele fiind în mod oficial secrete. Pornind de la mărturisirea lui Coustos, în capitolul 2 al cărții de față voi dezvălui toate secretele ritualice pe care cititorii trebuie să le cunoască. Însă

istoria masonică înseamnă mai mult decât atât. După cum ne arată povestea lui Coustos, înainte de a învăța misterele fundamentale este important să ne ajustăm așteptările în privința istoriei masonice și a secretelor care joacă un rol atât de important în ea.

*

Când John Coustos a avut de-a face cu Inchiziția portugheză, istoria Frăției pe care masonii o numesc câteodată „Breasla“ era în plină desfășurare. Pe vremea lui Coustos, mitologia francmasoneriei îi stabilise acesteia originile la cei care au ridicat Templul regelui Solomon. Acum, mulțumită unui important efort detectivistic de natură academică, începutul istoriei ei documentate a fost plasat cam cu vreo trei sute cincizeci de ani înainte de Coustos. Capitolul 3 îi va descrie geneza.

De asemenea, în anumite privințe, francmasoneria era ceva inedit atunci când Coustos a fost arestat. Într-un context de mare intrigă, a adoptat în 1717 la Londra atât o formă organizațională nouă, cât și un regulament nou. La scurtă vreme după aceea, francmasoneria a devenit un succes răsunător și s-a răspândit în lume cu o viteză uluitoare. Este unul dintre cele mai de succes produse de export culturale britanice, comparabil în acest sens cu sporturi precum tenisul, fotbalul și golful. De la Londra, John Coustos însuși a contribuit la trecerea ei în Franța, precum și în Portugalia. Capitolul 4 va aduce narațiunea mea înapoi la perioada lui Coustos, descriind rădăcinile londoneze a ceea ce, pe tot parcursul restului cărții, devine o istorie globală.

În esență, francmasoneria nu s-a schimbat de pe vremea lui Coustos: reprezintă o frăție a bărbaților, și doar a bărbaților, care sunt legați prin jurământ la o metodă de autoperfecționare. Această metodă se învâрте în jurul unor ritualuri, desfășurate în izolare față de lumea exterioară și în care simbolurile reprezintă calități morale. Cel mai important dintre ele derivă din munca zidarilor (*stonemasons*), de unde și numele de „francmasoni“ (*freemasons*), echerul și compasul, șorțul și mănușile, elemente pe care cu toții le asociem cu Breasla.

Dacă acesta ar fi începutul și sfârșitul masoneriei, istoria ei ar fi plictisitoare. Caracterul secret este catalizatorul care o face plină de întâmplări palpitante. În primul rând, secretele au o forță care a atras milioane de bărbați să se orienteze spre Breaslă. În timpul interogatoriului din 1743, Coustos a explicat că secretele erau, parțial, doar momeală pentru noii recruți: „Dat fiind că secretele stârnesc în mod natural curiozitatea, mulți oameni au fost atrași să intre în societate“. Printre aceștia se afla și crema societății. Toți francmasonii sunt mândri de panoplia de personalități extraordinare care le-au fost frați. Coustos însuși s-a declarat „foarte onorat să aparțină unei societăți care se mândrește că a avut printre membrii săi regi, prinți creștini și personalități de cea mai înaltă calitate“. O parte din atracția titlului de francmason este prestigiul care vine odată cu apartenența la o astfel de organizație exclusivistă. Caracterul secret garantează această exclusivitate: posesiunea tainelor masonice, oricare ar fi ele, îl distinge pe un membru al Breslei de un profan (un nemason).

De la Coustos încoace, lista francmasonilor celebri a crescut tot mai mult. Breslei îi place să arate spre făuritorii de popoare care au provenit din rândurile ei: Giuseppe Garibaldi, Simón Bolívar, Motilal Nehru și George Washington, acesta din urmă inițiat la șase ani după publicarea *Suferințelor lui John Coustos*. Cinci regi ai Angliei și, cu tot cu Washington, nu mai puțin de paisprezece președinți ai Statelor Unite ale Americii au fost masoni. Francmasoneria se poate mândri cu o lungă listă de scriitori precum Robert Burns, poetul național al Scoției, Pierre Choderlos, autorul romanului *Legături periculoase* (1782), Arthur Conan Doyle, creatorul lui Sherlock Holmes, alături de figura cea mai impunătoare din domeniul literelor din Germania, Johann Wolfgang von Goethe. Numeroși compozitori, printre care Wolfgang Amadeus Mozart, Joseph Haydn și Jean Sibelius, s-au aflat „pe echer“. Pe listă sunt și sportivi, precum jucătorul de golf Arnold Palmer, Clive Lloyd, uriașul din Caraibe al cricketului, boxerul Sugar Ray Robinson și baschetbalistul Shaquille O'Neal. Masoni au fost

și multe personalități din divertisment, de la Harry Houdini și Peter Sellers la Nat King Cole și Oliver Hardy. Printre antreprenorii masoni se numără titani precum Henry Ford, celebru în industria automobilistică, William Lever, pionierul detergenților, și Cecil Rhodes, magnatul din domeniul minier. Francmasonii s-au bucurat de succes la superlativ în cele mai variate domenii: Davy Crockett și Oscar Wilde, Walt Disney și Winston Churchill, Buzz Aldrin și „Buffalo Bill“ Cody, Paul Revere și Roy Rogers, Duke Ellington și ducele de Wellington.

Astăzi, în Marea Britanie sunt 400.000 de masoni, în Statele Unite, 1,1 milioane, iar în întreaga lume circa șase milioane. În trecut, numărul lor a fost mult mai mare.

Astfel de cifre și nume de membri stau mărturie pentru capacitatea de fascinație a secretelor și pentru influența vastă și de durată a Breslei. Mulți masoni celebri vor apărea în paginile acestei cărți. Însă chiar mai fascinantă este narațiunea fundamentală a masoneriei: o metodă de a înfrăți bărbați, care s-a propagat pe întregul glob pe parcursul a sute de ani de istorie, prin forța misterului său.

Oriunde a ajuns în lume, influența Breslei s-a infiltrat în societate. Un singur exemplu: activitățile care se petrec *în privat*, în spatele ușii lojilor, au contribuit la răspândirea valorilor pe care le asociem cu viața *publică* modernă. Francmasonii au aspirat dintotdeauna să-și ducă viața conform unui cod al toleranței religioase și rasiale, al democrației, cosmopolitismului și egalității în fața legii.

Cu toate acestea, povestea pe care o voi relata în cartea de față este mai amplă decât valorile iluministe la care tocmai am făcut aluzie. Lumina e dublată și de multe umbre. Modernitatea noastră, la șlefuirea căreia au contribuit masonii, cuprinde lucruri precum imperialismul și războiul global, clădirea și distrugerea statelor și națiunilor, dictaturi și fanatism religios.

Trebuie să spun ceva despre inchiizitorii care l-au torturat pe Coustos. Dacă înțelegem cum erau percepuți de către dușmani francmasonii și secretele lor, ne va fi mai ușor să înțelegem ce anume le conferea un asemenea caracter inedit în ochii celei mai mari părți a lumii din veacul al XVIII-lea,